

Jak założyć organizację pozarządową?

1. Co jest trzeci sektor?

Trzeci sektor to nazwa, której używa się wobec ogółu organizacji pozarządowych. To określenie, przeniesione z języka angielskiego, nawiązuje do podziału aktywności społeczno-gospodarczej nowoczesnych państw demokratycznych na trzy sektory. Według tej typologii pierwszy sektor to administracja publiczna, określana też niekiedy jako sektor państwowy. Drugi sektor to sfera biznesu, czyli wszelkie instytucje i organizacje, których działalność jest nastawiona na zysk, nazywany też sektorem prywatnym. **Trzeci sektor to ogół organizacji, działających społecznie i nie dla zysku, czyli organizacje pozarządowe (organizacje non-profit)¹.**

Określenie **organizacje pozarządowe** wskazuje na ich niezależność od administracji publicznej i samorządowej. Natomiast **non-profit** podkreśla, iż ich działalność nie jest nastawiona na zysk.

Ustawa o działalności pożytku publicznego i wolontariacie z 2003 roku wprowadziła dodatkowo pojęcie **organizacji pożytku publicznego**. Odnosi się ono do organizacji, które prowadzą działalność społecznie użyteczną w sferze zadań publicznych określonych w tej ustawie².

¹ <http://osektorze.ngo.pl/>

² <http://osektorze.ngo.pl/>

2. Jakie są typy organizacji pozarządowych?

W Polsce podstawowymi formami prawnymi prowadzenia działalności pozarządowej i społecznej są stowarzyszenia i fundacje.

Pierwszym typem organizacji są **fundacje**. Są to organizacje pozarządowe powoływane dla celów społecznie lub gospodarczo-użytecznych, wyposażone w majątek przeznaczony na realizację tych celów, ustanawiane przez fundatora w akcie fundacyjnym, uzyskujące osobowość prawną z chwilą wpisania do Krajowego Rejestru Sądowego³. Fundacje działają na podstawie przepisów ustawy z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach.

Kolejnym typem są stowarzyszenia. Stowarzyszenie to grupa osób, zrzeszonych dobrowolnie, mających wspólne zainteresowania lub wspólny cel, które chcą rozwijać. Ich działalność nie jest zarobkowa. Działają one na podstawie przepisów ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach.

Podstawowe cechy każdego stowarzyszenia to:

- dobrowolność – oznacza swobodę tworzenia stowarzyszeń, dobrowolność przystępowania i występowania członków – nikt nie może nas zmusić do bycia członkiem stowarzyszenia,
- samorządność – to niezależność wobec podmiotów zewnętrznych i swoboda ustalania norm oraz reguł wewnętrznych,
- trwałość – oznacza, że stowarzyszenie istnieje niezależnie od konkretnego składu osobowego swoich członków (pod warunkiem, że będzie ich co najmniej 15 w stowarzyszeniu zarejestrowanym lub 3, jeśli jest to stowarzyszenie zwykłe),
- niezarobkowy cel – oznacza, że celem stowarzyszenia nie jest przysparzanie członkom korzyści majątkowych (nie można podzielić majątku stowarzyszenia pomiędzy członków)⁴.

³ B. Kwiatkowska, Jak założyć fundację?, s. 4

⁴ <http://poradnik.ngo.pl/x/363112>

3. Jak założyć NGO?

Sposób założenia organizacji pozarządowej zależy od jej typu. Inaczej wygląda założenie fundacji, inaczej stowarzyszenia. Poniżej opisujemy oba sposoby z podziałem na typ organizacji.

Jak założyć Fundację?

Aby założyć fundację potrzebna jest **wola fundatora**, wyrażona w tzw. akcie fundacyjnym (oświadczeniu woli zmierzającym do ustanowienia fundacji, określającym cel fundacji i majątek przeznaczony na realizację tego celu⁵).

Fundatorem może być osoba fizyczna (każdy człowiek, bez względu na pochodzenie) oraz prawna (np. firma, uczelnia, także bez względu na to, czy jej siedziba znajduje się w Polsce, czy zagranicą). Możliwe jest założenie fundacji przez grupę jednych lub drugich osób. Jednak bez względu na pochodzenie/siedzibę fundatora, siedziba fundacji musi być na terytorium Polski.

Akt fundacyjny musi być złożony w formie aktu notarialnego, chyba że fundator ustanawia fundację w testamencie. Składnikami majątkowymi fundacji mogą być pieniądze, papiery wartościowe, nieruchomości (np. budynek) lub ruchomości (np. samochód), które stają się własnością fundacji jako organizacji.

Kolejnym obowiązkiem fundatora jest opracowanie statutu, czyli dokumentu określającego nazwę, siedzibę (w tym zasięg terytorialny działania), majątek oraz organizację i sposób działania fundacji. Fundator może wyznaczyć osobę lub instytucję, która taki statut dla niego opracuje. Jeśli fundator ustanowił fundację w testamencie – poleca w nim także określonym osobom sporządzenie statutu.

Następnie, aby zakończyć procedurę tworzenia fundacji, należy złożyć wniosek rejestrowy o wpis fundacji do Krajowego Rejestru Sądowego. Sąd dokonuje wpisu, jeśli stwierdzi, że czynności prawne zostały podjęte przez uprawnione osoby i są ważne prawnie oraz cele i

⁵ B. Kwiatkowska, Jak założyć fundację?, s. 8

statut są zgodne z prawem (np. fundacja nie jest stworzona w celu nawoływania do popełniania przestępstw).

Jak założyć stowarzyszenie?

Stowarzyszenie tworzone jest przez grupę osób, którym przysługuje pełna zdolność do czynności prawnych i pełnia praw publicznych (czyli osoby pełnoletnie i nieubezprawione, nieukarane przez sąd pozbawienie praw publicznych). Małoletni od 16 roku życia i osoby mające ograniczoną zdolność do czynności prawnych także mogą być członkami stowarzyszenia, jednak większość w składzie zarządu muszą mieć osoby o pełnej zdolności do czynności prawnych. Osoby poniżej 16 roku życia mogą być członkami organizacji bez prawa głosu jedynie za zgodą swoich przedstawicieli ustawowych (rodziców). Cudzoziemcy mogą tworzyć stowarzyszenia, jednak gdy nie mają miejsca zamieszkania w Polsce, mogą być członkami tylko wtedy, gdy statut organizacji na to pozwala.

Podstawowymi rodzajami stowarzyszeń są **stowarzyszenie rejestrowe i zwykłe**.

Aby stworzyć **stowarzyszenie rejestrowe** musi się zebrać co najmniej piętnaście osób, które jako **członkowie założyciele**, muszą uchwalić statut i wybrać **komitet założycielski** ze swojej grupy. **Statut** musi zawierać co najmniej informacje wskazane w art. 10 ustawy prawo o stowarzyszeniach, czyli: nazwę stowarzyszenia, teren działania i siedzibę oraz cele i sposoby ich realizacji. Ważnym jest także sposób nabywania i utraty członkostwa, przyczyny utraty członkostwa oraz prawa i obowiązki członków, w tym ewentualne składki członkowskie. W statucie należy także zdecydować o wyglądzie władz stowarzyszenia, trybie dokonywania ich wyboru, uzupełniania składu oraz ich kompetencjach, w tym sposób reprezentowania stowarzyszenia oraz zaciągania zobowiązań majątkowych. Kolejnym aspektem, który powinien być zawarty w statucie jest sposób uzyskiwania środków finansowych (o czym szczegółowo niżej). Należy także zamieścić zasady dokonywania zmian statutu i sposób rozwiązania się stowarzyszenia.

Najważniejszą władzą stowarzyszenia jest walne zebranie członków, jednak statut może przewidywać zamiast walnego zebrania członków zebranie delegatów przede wszystkim, jeżeli liczba członków przekroczy określoną w statucie wielkość. Stowarzyszenie jest obowiązane posiadać także zarząd i organ kontroli wewnętrznej (np. komisję rewizyjną).

Aby zakończyć tworzenie stowarzyszenia rejestrowego komitet założycielski składa do sądu rejestrowego (KRS) **wniosek o rejestrację** wraz ze statutem, listą założycieli, zawierającą imiona i nazwiska, datę i miejsce urodzenia, miejsce zamieszkania oraz własnoręczne podpisy założycieli, protokół z wyboru komitetu założycielskiego, a także informację o adresie tymczasowej siedziby stowarzyszenia. Stowarzyszenie uzyskuje osobowość prawną (może być pozywany, podpisywać umowy) i może rozpocząć działalność (starać się o środki finansowe, udzielać pomocy klientom) **z chwilą wpisania** do Krajowego Rejestru Sądowego. Sąd rejestrowy wydaje postanowienie o zarejestrowaniu stowarzyszenia po stwierdzeniu, że jego statut jest zgodny z przepisami prawa i założyciele spełniają wymagania określone w przepisach (m.in. właściwy wiek).

Uproszczoną formą stowarzyszenia jest **stowarzyszenie zwykłe**, nie posiadające osobowości prawnej. Aby założyć takie stowarzyszenie wystarczą trzy osoby pragnące je założyć. Osoby prawne (np. firmy, organizacje) nie mogą być założycielami ani członkami takiego stowarzyszenia. Założyciele muszą uchwalić regulamin działalności, określając w szczególności: nazwę, cel, teren i środki działania, siedzibę oraz przedstawiciela reprezentującego stowarzyszenie. O utworzeniu stowarzyszenia zwykłego jego założyciele informują na piśmie właściwy, ze względu na przyszłą siedzibę stowarzyszenia, **organ nadzorujący**, zwykle jest to starostwo powiatowe. Aby stowarzyszenie zostało wpisane do ewidencji starosty musi złożyć u niego odpowiednie dokumenty. Informację o tym, jakie mają być to dokumenty można znaleźć na stronach internetowych starostw.

Jeżeli w ciągu 30 dni od dnia zgłoszenia informacji o założeniu stowarzyszenia zwykłego sąd rejestrowy na wniosek organu nadzorującego lub prokuratora nie zakaże działalności, stowarzyszenie może rozpocząć działalność.

W przeciwieństwie do stowarzyszenia rejestrowego, stowarzyszenie zwykłe nie może powoływać terenowych jednostek organizacyjnych i łączyć się w związki stowarzyszeń.

Bez względu na formę prawną organizacja pozarządowa po zarejestrowaniu musi jeszcze złożyć wniosek o wpis do krajowego rejestru urzędowego podmiotów gospodarki narodowej aby uzyskać numer REGON, założyć konto bankowe oraz zgłosić się do urzędu skarbowego w celu uzyskania numeru identyfikacji podatkowej – NIP.

4. Co to jest organizacja pożytku publicznego (OPP)?

Organizacja pożytku publicznego to organizacja posiadająca specjalny status uzyskany na podstawie ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie. Zgodnie z jej zapisami działalnością pożytku publicznego jest działalność społecznie użyteczna, prowadzona przez organizacje pozarządowe w sferze zadań publicznych określonych w ustawie.

Nie wszystkie organizacje mogą ubiegać się o status organizacji pożytku publicznego, jedynie wskazane w ustawie. Na pewno mogą o ten status starać się opisywane w niniejszym poradniku organizacje pozarządowe, po spełnieniu wymienionych poniżej warunków. Podmiot starający się o status opp musi prowadzić działalność pożytku publicznego **nieprzerwanie co najmniej przez 2 lata**. Działalność ta musi być skierowana **do ogółu społeczności albo określonej grupy**, wyodrębnionej ze względu na szczególnie trudną sytuację życiową lub materialną. Działalność stowarzyszeń obostrzona jest dodatkowo warunkiem, iż nie może ograniczać się tylko do działalności na rzecz własnych członków. Kolejnym warunkiem jest prowadzenie działalności gospodarczej wyłącznie jako działalności dodatkowej, a głównie skupienie się na działalności pożytku publicznego. Cały dochód z działalności musi być przeznaczany **na działalność pożytku publicznego**.

Organizacja chcąc być opp musi posiadać kolegialny organ kontroli, niezależny od organu zarządzającego. Jego członkowie muszą spełniać odpowiednie warunki: nie mogą być jednocześnie członkami innego organu organizacji ani być osobami bliskimi dla członków organów (m.in. małżonkowie, dzieci, podwładni). Osoby zasiadające w organie kontroli **nie mogą być skazane** prawomocnym wyrokiem za przestępstwo umyślne ścigane z oskarżenia publicznego lub przestępstwo skarbowe. Jeśli w trakcie trwania kadencji członek zostanie skazany za powyższe przestępstwa, musi złożyć mandat, a na jego miejsce zostanie wybrana inna osoba, zgodnie z procedurą zapisaną w statucie. Zakaz pełnienia funkcji przez osoby skazane dotyczy także członków organu zarządzającego.

Także statut organizacji ubiegającej się o **status opp musi zawierać szczególne zapisy**. Dotyczą one zakazu udzielania pożyczek i zabezpieczenia zobowiązań majątkiem organizacji w stosunku do jej członków i pracowników oraz członków organów oraz ich osób bliskich. Zakaz dotyczyć ma także przekazywania majątku na rzecz powyższych osób na zasadach innych niż osobom trzecim, w szczególności na preferencyjnych warunkach,

wykorzystywania majątku na rzecz powyższych, chyba że wynika to wprost z celów statutowych organizacji. Organizacja nie może także kupować towarów i usług od swoich członków, pracowników i ich bliskich na szczególnych warunkach.

Organizacja, która stara się zostać organizacją pożytku publicznego, musi złożyć do sądu właściwego ze względu na siedzibę wniosek o nadanie statusu opp. Dotyczy to organizacji już zarejestrowanych w KRSie, jak i organizacji wpisanych jedynie w rejestrach starostw. Wniosek o nadanie statusu pożytku składa się **na urzędowych formularzach**.

Z chwilą uzyskania statusu opp, organizacja uzyskuje **nowe przywileje**, obejmujące działalność pożytku publicznego. Najpopularniejszymi są prawo do otrzymywania **1%** podatku od osób fizycznych oraz **zwolnienie od** podatku dochodowego i od nieruchomości, opłat skarbowych i sądowych oraz podatku od czynności cywilnoprawnych. Innymi przywilejami są m.in.: prawo do nieodpłatnego informowania przez radio i telewizję publiczną o działalności organizacji i możliwość zwolnienia z podatku VAT. Ważnym wsparciem jest także możliwość użytkowania nieruchomości Skarbu Państwa lub samorządu na preferencyjnych warunkach.

5. Z czego utrzymują się organizacje?

W zależności od typu organizacji część możliwości uzyskania środków finansowych na prowadzenie działalności jest inna.

Podstawą środków finansowych fundacji jest majątek uzyskany od fundatora w momencie jej założenia. Stowarzyszenia natomiast, jako organizacje skupiające się na czynniku ludzkim, mogą powstać bez żadnego majątku. Jednak w wypadku stowarzyszeń, w przeciwieństwie do fundacji, środki można uzyskiwać ze składek członkowskich. Wysokość składek i konsekwencje ich niepłacenia ustala zarząd lub walne zgromadzenie członków, w sposób wskazany w statucie organizacji. Składki nie są opodatkowane.

W wypadku stowarzyszenia zwykłego jest to jedyna możliwość uzyskania środków, gdyż stowarzyszenie takie nie może prowadzić działalności gospodarczej oraz przyjmować darowizn, spadków i zapisów oraz otrzymywać dotacji.

Jak wynika z powyższego zdania, innymi możliwościami powiększania majątku organizacji są m.in.: prowadzenie działalności gospodarczej, uzyskiwanie darowizn, spadków i zapisów oraz otrzymywanie dotacji.

Prowadzenie działalności gospodarczej odbywa się według ogólnych zasad określonych w przepisach ustawy o swobodzie działalności gospodarczej oraz przepisów podatkowych. Dochód z działalności gospodarczej powinien służyć realizacji celów statutowych. Dochód z działalności gospodarczej stowarzyszenia nie może być przeznaczony do podziału między jego członków.

Organizacje pozarządowe, nie tylko o statusie opp mogą prowadzić **działalnością odpłatną pożytku publicznego**. Przychód z działalności odpłatnej pożytku publicznego może służyć wyłącznie do prowadzenia działalności pożytku publicznego (nieodpłatnej lub odpłatnej). Działalnością taką są działania powadzone w ramach działań statutowych, za które pobiera opłaty od beneficjentów, sprzedaż towarów lub usług oraz sprzedaż przedmiotów z darowizny. Działalność odpłatna pożytku publicznego staje się działalnością gospodarczą, jeśli pobierana przez organizację odpłatność przekracza koszty potrzebne do jej prowadzenia oraz jeżeli przeciętne wynagrodzenie osoby fizycznej zatrudnionej przy tej działalności, za okres 3 miesięcy, przekroczy 3-krotność przeciętnego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw ogłoszonego przez prezesa GUS za dany rok.

Darowizny mogą przekazywać osoby fizyczne i prawne (np. firmy, ale też inne organizacje pozarządowe). Darowizny mogą być w formie pieniędzy lub rzeczy potrzebnych organizacji (np. komputery, meble). Darczyńca może odliczyć sobie kwotę darowizny od podstawy opodatkowania za rok, w którym darowiznę uczynił, jeśli darowizna jest przekazana na konkretny zawarty w statucie organizacji cel społeczny. Organizacja także nie odprowadza podatku od takiej darowizny.

Spadki i zapisy to rozporządzenia osób zmarłych, które w testamencie sporządziły zapis o tym, iż część lub całość ich majątku ma zostać przekazana na cele wskazanej przez niego organizacji pozarządowej.

Dotacja to bezzwrotna pomoc finansowa, którą organizacja otrzymała od donatora, na jakiś cel zgodny z jej statutem. Dotacja najczęściej jest udzielona na zrealizowanie jakiegoś konkretnego działania. Może być też przeznaczona na wsparcie instytucjonalne organizacji,

czyli np. na zakup sprzętu, szkolenia dla pracowników itp.⁶ Dotacji udzielają instytucje państwowe, samorządowe, większe organizacje pozarządowe oraz czasem firmy. Coraz więcej dotacji uzyskiwanych jest przez ngosy z Unii Europejskiej, która ma wiele programów pomocowych dla przeróżnych grup społecznych. Każdy z donatorów stawia pewne warunki organizacjom startującym w konkursach o uzyskanie dotacji, należy uważnie zapoznać się z nimi przed podjęciem działań zmierzających do uczestnictwa w takim konkursie.

Sponsoring jest umową partnerską, w której sponsor (osoba fizyczna i prawna) przekazuje podmiotowi sponsorowanemu środki konieczne do realizacji jego celów, w zamian za wykorzystanie tkwiącego w nim potencjału komercyjnego, który umożliwia promocję wizerunku przedsiębiorstwa, jego marek czy produktów. Znak sponsora towarzyszy imprezom lub działaniu sponsorowanych instytucji.⁷ Sponsoring może być zarówno finansowy, jak i rzeczowy oraz usługowy, a nawet niematerialny. Organizacja, która chce korzystać z takiego źródła finansowania, musi mieć w statucie zapis, iż źródłem jej majątku może też być sponsoring.

Organizacje posiadające status organizacji pożytku publicznego mają prawo do uzyskania **1% podatku dochodowego od osób fizycznych**. Podatnik wskazuje taką organizację z w rozliczeniu rocznym. Aby opp znalazło się na liście uprawnionych do uzyskania darowizny musi być wpisana na nią do 30 listopada roku podatkowego, z którego rozlicza się podatnik. Jeśli organizacja widnieje już na liście, musi wypełniać skrupulatnie swoje obowiązki sprawozdawcze, aby na niej pozostać. Organizacja nie może też być w procedurze likwidacji bądź po ogłoszeniu upadłości.

Organizacja może uzyskać środki także poprzez **tzw. zbiórki publiczne**. Zbiórka publiczna to wszelkie publiczne zbieranie ofiar w gotówce lub naturze na pewien z góry określony cel, które wymaga pozwolenia właściwego urzędu.⁸ Cel zbiórki musi być godny poparcia ze względu na interes publiczny, zgodny z prawem oraz zgodne ze statutem organizacji. Zbiórki publiczne mogą przybrać formę zbierania datków do puszek, wpłat na oddzielne konto, sprzedaży cegiełek lub przedmiotów i usług w miejscach publicznych lub chodząc po

⁶ <http://poradnik.ngo.pl/x/446643;jsessionid=A0DDCB7D55D29F5DDE34070431BC227B>

⁷ <http://mfiles.pl/pl/index.php/Sponsoring>

⁸ <http://poradnik.ngo.pl/x/448376>

domach. Za zbiórkę publiczną uznaje się także zbieranie środków za pomocą telefonu, internetu i SMSów.

Organ wydający pozwolenia na zbiórkę publiczną zależy od zakresu terytorialnego zbiórki. Jeśli zbieramy na terenie jednej gminy, zgłaszamy się do wójta (burmistrza, prezydenta miasta). Jeśli natomiast zbiórka obejmuje cały powiat, zgodę wydaje starosta, a w wypadku województwa – marszałek województwa. Dla zbiórek ogólnopolskich zgodę wydaje Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji.

6. Jakie obowiązki ma organizacja?

Co roku organizacja pozarządowa powinna przygotować sprawozdanie merytoryczne i finansowe ze swojej działalności. W **sprawozdaniu merytorycznym** organizacja opisuje swoje działania w czasie roku działalności, czas jaki dane działania trwały, kto z nich skorzystał, co udało się zrobić z zaplanowanych działań. Nie ma jednego obowiązującego wszystkie organizacje wzoru sprawozdania. Organizacje powinny wspierać na odpowiednich przepisach.

Sprawozdanie finansowe składa się z: bilansu, rachunku wyników (rachunku zysku i strat – gdy ngo prowadzi działalność gospodarczą) oraz informacji dodatkowej. Podstawowe wzory tych dokumentów zawiera ustawa o rachunkowości, jednak jeśli organizacja nie prowadzi działalności gospodarczej może stosować formularze uproszczone.

Organizacja pożytku publicznego ma obowiązek sporządzenia i ogłoszenia rocznego sprawozdania z działalności. Sprawozdanie musi być zatwierdzone przez odpowiednie władze ngo najpóźniej do końca szóstego miesiąca od dnia zakończenia roku obrotowego.

W ciągu 15 dni od daty zatwierdzenia sprawozdania finansowego opp musi przekazać oba sprawozdania do ministra właściwego ds. zabezpieczenia społecznego (w chwili obecnej Departamentu Pożytku Publicznego w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej) oraz opublikować sprawozdanie merytoryczne i finansowe w internetowej bazie sprawozdań opp prowadzonej przez tegoż ministra. Sprawozdania musi być upublicznione także na stronie internetowej organizacji lub w inny sposób umożliwiający zapoznanie się z nimi wszystkich zainteresowanych.

Część obowiązków organizacji wynika z jej statusu **pracodawcy**. Łączy się to z obowiązkiem płacenia zaliczki na podatek dochodowy od osób fizycznych oraz składek ZUS oraz innych podobnych obowiązków.

Agnieszka Kwaśniewska – prawniczka, aplikanta radcowska, mediatorka, trenerka, członkini Zarządu SIP, koordynatorka projektów dotyczących opieki nad dzieckiem pozbawionym rodziny, konsultantka udzielająca porad prawnych rodzinom zastępczym i adopcyjnym.